

ACC. N:R M. 15579: 1-16.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Eklida Ohlsson, Skurup*
Härad: *Vemmenhög* Berättare: " " "
Socken: *Skurup* Berättarens yrke: *lantbr. hustru*
Uppteckningsår: *1961* Född år *1889 i Skurup*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jordhus. s. 1-16.

Lu F 116.

2/5-61.

Svar på frågestårta nr: 116 L. U. J

Jordhus ?

Jag kan inte annat än sätta ett frågetecken efter rubriken till denna frågestårta; vad det gäller be-
gynnet jord; försing med riktiga hus här i
orten. Här har man gjort stång åtskild med när det
gäller sådant material som jord = muljord o. ler.
Det var leshiktlet inunder matjorden, man använde
sig hus bygga o. för att komma åt lera skaktade
man ner på botten först så den gula lera låg
bort o. för. Jord ibland lera skulle helt friska
hållfastheter när regn o. port kom ut påverka
väggarna om de då var uppförda som plinivägg,
o. viltorkeel luster eller gjutna i form, de snart
nede o. till smula.

Benamningen "jordhus" för de förs Fanken till de
jordhus som de gamla nämnde om som hemvist för
de allra fattigaste i messan o. utmärken där de redde

Luf 116

sig en bostad utan någon brant med hjälp av något
kasserat verktyg i jordfyllnad, något som jag aldrig sått
sett men väl den generation som var före min = i mitten av
1800-talet.

Men jag förstår att det här gäller de hus från rektors-
tid 1700-1800 o de hus med gjutbotten av lera, kaka, is
o trä som här kallats för "macks lerade" o som det funnits
ett fåtal av inom Skinnings socken, nog kända alla, då de
ville varit så tuffa att utplåna. Jag minns hur rätt man
ansåg det vara att rensa bort på n:ll Skinning efter brand i
Göteborg av 1900-talet där en sådant länge funns, det till och
mycket om det då o i köplet med "hus o gårdar i W. härad"
funns foto av dessa hus m.m. När många hus av detta
slag som funnits utanför Skinnings område känner jag
inte till men de kan nog inte varit många, andra metoder
kom ju ganska snart till. Detta sätt att bygga hus har
nog varit något av ett experiment igen gånk av Rutfors chock-
leas när han helt radikalt omdanade sitt gods o flyttade

at bonderna från byarna till de som tillhörde de i miltrofskyt
bestygade hemmanen om ca 40 tld enskiftad jord mot
staten år 1701. talet

Det fätal hus är den ärsyftade konstruktören som uppfördes
blev som sagt mycket stabilt i år stift sig genom tiderna
i man kan nog nu undra varför de inte blev flera. För
att fetta samman kungens för man försöka tänka sig tillbaka
till förhållandena just då. Allt vad chocklen präst sig
skedde med grundligt men också med fäst, väden var nog
kans naturliga lögring men kan kan dess utom frammynt
i pre sin tid i mångt i mycket. Allt jord var skiftad i a var-
je lott måste finnas till på både människor i o djur, alla
på en gång då allt det gamla måste röjas för att det nya
med en gång skulle komma fram. Rättas chocklen
koda rätt de gjorda bestusen i utlandet i insig, frammynt
som kan var, deras födelser framför de låga centrala längerna
i villo sig då gärna tänka sig det sådant komma på rätt gods.
Men att bygga med denna metod tog lång tid då väggarna

med den med balm åltade lutan måste för tiden ett tråkigt skrift
för skrift till en viss grad innan något smick fyllas. på de
fjelle den väntas som var uteländig i så eftertraktade rinner de
smicktas i bruk. Det behöves ju också stöd för att ge dem fram
på någon massproduktion var säkerställt helt enkelt omöjligt.

Någon sparsambler med trä som antedning till detta bygg-
satts sätt finner det nog inte fog för som också till att de som
till dels lades de in till även i dessa väggar i dels fanns steg
skog i graset ut till en i buskskog i mossor o maten för det
klara värdet i stället o. d. När man söker sätta sig in i detta
kan man lätt följa vad för det inte blev flera "maka lera"
var utan det betydelsefulla nybyggd blev en ganska lång
med konvexe i först lagd grund med en vulten under var
stolpe i utan jotta bland också utan o. k. till-hult - det som
runtala trät i vägg var mitt. Lågl i väggstakar, fanns ingen
en hult förbandes väggstakar. där denna skulle ruffet med
ett läst i var stela fäste med vid för, klina vägg i lågt
taber som man varit var o det fjole besta till bordenna blev

Själsgående i deras ekonomiska standard tiller dem att först
 bygga ämnar en länga som förband de två ursprungliga öarna på
 1830-40 talet, allt efter meständigt tiller, en ny brygg länga så
 att det blev en brygg byggd gård. Dessa långa byggnader lå an-
 tingen i korsvirke men med fylning i fälter av dels tegel dels
 råtkärl lesten ofta kombination av båda delar i regel bara
 lesten invändigt, beredd av samma slags leralt som först
 min utan kalkinblandning som jag tror sthus byggdes
 av samma material. Lestena i hus byggda före 1866 talet
 är av dubbla stöcker jäm fört med sten, i senare uppförda
 1899 ar, något man kan se stiel är när man är villrådig
 angående en länges ålder, möjligt kan gräsa en sthus till
 1866 talet från när man haft gånge former att använda.

Väggar av lesten hade långt ifrån den motsända kraft
 mest värdet i temperaturer var inner kan som de gjutna väg-
 garna hade. Men man icke brukat värd mot Ratzon Michleens
 macklens de väggar i hus stä de är i vittna om hus framrykt
 het i skönliga vilja i energi på sin eviga brändes samtida

välfrid. Det för man ofara när man vill ändra något
i undermenen i dessa hus, de sägas märta vilje vara att få
håll på om man vill ändra ett fönster eller datts, en dörr
endast hammare & mejsel vilis på dem.

Jag kan aldrig se någontans en kantzors bortolse i Skung
som en från Mackleaus två kan sidorna väggas men när
man står ofen rehdskiftet skulle bygga om den så den det
att det var så & det var ändligt arbetarut att få till till
fönster & dörrar den, man fick mejsla bit på bit, det var dock
inte hela gaveln försedd med kastfak som armars i dessa
långs utar endast övre delen i en liten fönster och upplis
i gavelarna. Jag minns sjöls denna bortol före renovering
eller som den såg ut på 1890 talet med till kastfak till
tak res mig i min fönster och övre buda trappstegen
Datts kan jag skriva utan att ta hänsyn till jag vistat
men nu vill jag pröva ta dessa ^{här} några lunda i redning.

Just här i min födelsesockna Skung kan hus av ofen-
något slag - gjutna lee-hus som uppfört genom Rutger clock.
6.

vid slutet av 1700 talet när han flyttade ut sina böcker
 på kyrkans till de den tillskiftade regelbundna crustif-
 fade ägrotterna, men det var endast ett litet ställe så den
 längn som byggdes så, kanske försöksmessigt, men nog
 ännu mera djärfri att det tog lång tid att bygga så
 o tiderna var kort då det gällde att få på det hela
 stift, man får trösta sig in i omständigheterna just då
 Det hela var en genomgripande reform som bönderna
 utrettes för, de fick inte så tillfälle att allt för mycket
 reflektera för än det hela var över o de var på plats
 o deras gamla byhem ranns så de kom att stå inför
 ett fullbordat faktum, ännu i min barndom på 1820-
 talet Felode de som var gamla då o födda vid början
 av 1800 talet om hur det var då, berättelser de hade fått
 i prästs hand av sina föräldrar. Men jag skulle ju
 vilja mig till prästerna o hur sedan avihel, det är
 så mycket som vill tränga sig emellan, o att beskriva
 hur dessa crustika blev som delvis ännu står kvar

är byggda sedan jag kommit till Tete och på resten är det
 så utförligt som möjligt beskrivet av Amannens Vifot
 o ingår i sina Prentens beskrivningar av "Klus i gårdar
 i Wemmenstorp härad" där det också finns fotografier
 av murarna efter en brunnens gård i nr 11 Skrup.
 Dessa foto tog vil jag minnas av fotograf Turesson
 i Skrup på initiativ av N. Thorsén, författaren till
 "Kulturbilder från gamla Skåne" där han beskriver
 just de iakttagelser han gjorde där alltså på orten.
 Thorsén tillhörde min bekantskaps krets o var en ovän-
 ligt saken, intelligent o på allt gammalt allorättigt in-
 tressad person som så länge det stod i hans förmå-
 ga gick till orten med vad han fruktig sig så
 närmare beskrivning att leta på en där han ger i
 sina anteckningar stor säkerhet icke att på annat än
 vid undersökning av ännu bevarade byggnader.
 Det var han med "macheleade" byggar om så namnet
 härledde sig från upphovsmannen "Machelesen" eller

dialekterns benämning "macha" eller "maggä" samman-
 röre eller pacha ihop o pressa samman. Kanke kan be-
 nämningen uppstått just därför att både dessa benäm-
 ning på ett så liktydigt sätt kom att betyda varandra
 Mochelera - macha ihop = machelera od vägg. Orog es,
 man kan mig utgå från att just Skarps tygden
 o kanke endast den gamla ett-s initialis kommit
 att uppvisa just på detta byggmads sätt som Mach-
 lan tyoligen rett i Tyskland o imperio som kan
 var. velat omsätta när kan genom frida sitt till
 omständighet, men tiden kan endast icke till på ett jämt
 De evstiska kan kan till uppföra kan varit såväl
 bunnas - som uttills längr. Det var på tiller inte men
 än två längr som från början uppfördes på varje
 gårdstomt o man kan såkert drista sig till att ett
 trachte sig att när bonden blev i stånd att bygga mure
 skulle det bli efter dessa förbilder, parasyllet som kan
 var, men så blev det inte, det kan andra metoder då.

Cerster i tegel med eller utan korsrikke o si halvgjutna.
 Tillvägagångs sättet är beskrivet av Thorsén när
 han studerade rönningen av nr 11 Skump. Jag vill här
 skjuta in att rönningen o plattrensningen efter denna
 brand av dem som deltog hela rsten, med kärter o kärter,
 beskrivs som näst efter järnålderns många beständiga
 var den dyraste de varit med om (inga av järnålderns
 längr av denna typ). Med gränd grund men låg järn
 i dessa hus, näst som väl samma kan konstateras i de
 hus som stå kvar. Lera, kalk o rågrå trä kan man an-
 gett som beständiga delar. Lera (från järn) o kalk,
 möjligtvis från redan rönna hus kallade där sedan
 stöd till bords, således samma, trampades samma med
 lagom mängd vatten av otar o kärter liksom man äldre
 lera till plumbäggar, o lersten i renare tid; det var ett
 arbete man var van vid. Thorsén skriver att man lade
 in träspennar o strökar, eller var det tvärlin med järn
 genom bords hål, i väggarna som anmärkning o då
 10
 av: hällen; hällt in i väggarna

In det Tanker till att man här kanske gjorde sig
 mykta med de gammalmodige lejderna ö här kulter, där
 nedan fanns, på en Udan i rönna luss, där fanns källem
 ö myg och så pinnar. Men in att på telegång till rönninga-
 material, trä, lera (som dock som myg mest Trög på platsen)
 ö kalm (Tah.) måste en del gårdar redan vara bebodda
 ö på nya platsen. Men man infattade de nya fönstren
 ö dörrarna vet jag ej, endast att det varit fönstret med
 mycket besvär ö måste att på vil till störu ö mera
 tidsenliga. Gavlarna var såhelt från böjarna till
 Takridarna. Takryningen hög. Timran, övrigt är jag
 inte kompetent att yttra mig om. Det fanns ju rulle,
 som i korsvirk, stölpur att förena spännerna med
 star endast bjälkarna. Tjura i balk var varit yttre
 skydd in väggarne inte nödsel med kalm eller brä-
 den som när det gällde plin väggar.

Om besökskostaden i skugg, var maktelade vägg
 så var gavlarna haft ett litet fönster högt upp i valmet

tekte endast på gavelbjetsen. Så såg den ut i min barndom då den hade kalnfak ö små fönster av äldre slag. Vad jag i övrigt vet därom är att väggarna av lera med infället trä var ytterst svåra att få ut i när nyrenovering skulle sättas in i repletts björnar. Grunder är även där mycket låg svöggarnas juhöjre renoveringar tydde på att väggarna var av i pågånsett slag.²

Byggherren till sådant här, var Putzer Mackleari; var nog utan brödsurant, det hela var något påmånande i mykt som man ville omätta i sin bygd där han var allensvidande o något som han trodde på för samtiden. Det var stäcka hus som stod emot vinden i vind på helt annat sätt än de gamla lekprunt "bostaderna", de stod i vad det gäller väggarna även emot elden, det visar foto av murerna på n: 11. Mackleari med dem var att de var så mycket påmuntiga när man betröde änden om dem men därför tänkte man när de upprides, då var de långt före sin tid.

Minha öfversta invändigt var onömligen dessa hus
 enligt värd sätt att se men såhelt såha motsatta då
 man de byggdes. Det var något nytt i nämmande
 o såhelt för man gå ganska långt fram i tiden för att
 finna en motsvarighet till dem. Men så var det med
 så mycket som Patricus Mochles med hela sin varelse
 arbetade för öfver var det så vara sig behöfvande till
 den sparsamhetsakt han byggde dessa byggnader
 man kan nog kalla dem experimenthus. Det tog
 Tommas mycket längre tid att uppföra dem än de
 lättna hysviken hus man var van vid den
 stålarna sätter på stötenarna lösa stonar lades till
 som helst däremellan till stid för byggstaparna o man
 men sig samma tvecket o gjorde till lerellan
 som hömmarna mätte i midan Karlarna rade
 på takstol o kalintak. Ett sådant bygge gick
 verkt midan o kunde för tas i bruk.
 Man vill gärna tanka sig att det nya sparsam-

dyrbart timmer när väggarna var utan trästomme
mer det ingick ju också trä som sammanhöll de
länk i dessa gjutna väggar o så måste man ha
brädsticl = pinnar att packa mellan i undan för undan
(se Mensin). För övrigt fanns det i rikligt med skog
både ek o bokskog o mg även banskog o gräs
o buskskog med grenar till klimeväggarnas staka
överallt

Jag tror för min del att välet till att öskochlen in-
pade detta byggmedel o iustaka fakt var att man
hade lust att göra något som sett ut som lands o
pinnat värt att göra på när man blev i tillfälle
därvidt något som ansåg ha praktisk för sig.

Vem vet, måhända tanken var sig de enkelt o
nog ganska primitivt uppförda byggnaderna på
gårdarna som ett provisorium som man skulle
kunna ersätta med hus av denna nya stabila
typ när bonderna kommit upp till välståndet

stigit redan jorden krimit, kulturen efter de anvis-
ninges han gav dem, & att han när han tänkte sig
fram i tiden såg för sig hemmanen bebyggda
med ofrösterbara has möriska av de nödplan-
teringar & nödgårdar han anbefallt, rännings-
fullt utplanterade i bygden, och vägen & ägr-
gränsen & trädiga återfyllt i regelbundet skiftet,
allt hans verk & i stället för de låga halvtvå
grunderna till man kan medtryckt samman-
gjutna de eldfångda mycket som fanns när han
satte i gång sitt nydarrings verk.

Mycket blev som han försigtig & även hans med ^{många} gjutna
fäst materialet blev annor lunda först med in-
blandning av kalk & mest rensare betong.

En vise som njungs vid mitt år 1800 talat & sig förest:

— Val chackeler / mina brinner bring / spru /

Di kan vite anned ä vänta / än dageli vänta /

& eveli vänta / pantoffeln & på / hi vänt endast mil."

44 x 220 x 100 till bygn.

Detta är vad jag vet om hus av detta slag & det är
 ju inte mycket i sak. Vad jag däremot avser betän-
 med är ett försöka i några ringa mån ~~för~~ låta
 läsaren försöka tänka sig tillbaka i tiden så långt
 som till den då nydaningens företogs & sätta sig in
 i deras förhållande som då levede & verkade. Det var
 ju ej endast de yttre förhållandena det gällde utan
 lika mycket karaktären & sinnelaget hos dem
 som verkade då & just Machlean var en särpräg-
 lad man & så blev också de män han kände
 efter sig i tiden & just dessa hus är nog ett sådant.
 Jag har måst göra avbrott i arbetet i sinne vid
 denna tärning att jag gjort mig skyldig till en
 massa omskrivningar men det gester på att
 göra om det hela så jag får be om ursäkt & låta
 det passera.

Värdsamt

Vänningar!

Eliede Olsson.